

ДУАЛЬНА ОСВІТА І ЗАЙНЯТИСТЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

©2020 СТЕЦИК М. Р., БАЛА Р. Д., ДРИМАЛОВСЬКА Х. В., БАЛА О. І.

УДК 378.1; 331.52

JEL: I23; I26; I28; J08; J21

Стецик М. Р., Бала Р. Д., Дрималовська Х. В., Бала О. І. Дуальна освіта і зайнятість сучасної молоді в Україні: проблеми та перспективи

Метою статті є дослідження проблем зайнятості молодого населення України, що здійснюють визначальний вплив на показники праці на вітчизняному трудовому ринку. Зокрема здійснено дослідження щодо зайнятості молоді віком до 29 років, серед якої рівень безробіття є високим, що зумовлює відтік кадрів на зарубіжні ринки. Також досліджено структуру стану праці молодого населення станом за I півріччя 2020 р.; виявлено проблеми із працевлаштування молоді та розглянуто основні шляхи зменшення молодіжного безробіття. За результатами проведеного дослідження визначено, що вагомий внесок у вирішення проблем зайнятості молоді може здійснити розвиток дуальної освіти в закладах вищої освіти (ЗВО) і закладах фахової передвищої освіти (ЗФПО). У роботі визначено зміст дуальної освітньої складової для закладу вищої освіти, визначено основні переваги, які отримує здобувач вищої освіти із дуальною системою навчання. Важливим аспектом проведеного дослідження є посилення ролі роботодавців у системі освітньо-професійної підготовки здобувачів вищої освіти, що дозволить забезпечити високий не лише теоретичний, а й практичний рівень підготовки випускників ЗВО. Перспективою подальших наукових пошуків за даною тематикою є визначення основних чинників, що створюють передумови до впровадження дуальної освіти у закладах вищої освіти та розвитку ДО в технічних ЗВО.

Ключові слова: зайнятість молоді, дуальна освіта, заклад вищої освіти, заклад фахової передвищої освіти.

DOI:

Рис.: 3. Бібл.: 8.

Стецик Марта Романівна – магістр кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: poshta98@meta.ua

Бала Ростислав Дмитрович – кандидат економічних наук, доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: rostyslav.d.bala@lpnu.ua

Дрималовська Христина Василівна – кандидат економічних наук, асистент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: khrystyna.v.drymalovska@lpnu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5880-6395>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/R-5968-2017>

Бала Ольга Іванівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: olha.i.bala@lpnu.ua

UDC 378.1; 331.52

JEL: I23; I26; I28; J08; J21

Stetsyk M. R., Bala R. D., Drymalovska K. V., Bala O. I. The Dual Education and Employment of Modern Youth in Ukraine: Problems and Prospects

The article is aimed at studying the problems of employment of the young population of Ukraine, exercising a decisive impact on labor indicators in the domestic labor market. In particular, the authors carried out the study on employment of young people under the age of 29, among which the unemployment rate is high, which causes the outflow of personnel to foreign markets. Also, the structure of the status of work of the young population as of the first half of 2020 is examined; problems with youth employment are identified and the main ways to reduce youth unemployment are considered. According to the results of the accomplished research, it is determined that a significant contribution to solving the problems of youth employment can be carried out by the development of dual education in higher education institutions (HEI) and professional higher education institutions (PHEI). The publication defines the content of the dual educational component for the institution of higher education, the main advantages that the applicant of higher education with the dual system of education will receive. An important aspect of the carried out research is the strengthening of the role of employers in the system of educational and professional training of applicants of higher education, which will ensure a high level (not only theoretical, but also practical) of training of graduates of a HEI. Prospect for further scientific searches on this topic is to identify the main factors that create preconditions for the introduction of dual education in higher education institutions and the development of DE in technical HEIs.

Keywords: youth employment, dual education, higher education institution, institution of professional higher education.

Fig.: 3. Bibl.: 8.

Stetsyk Marta R. – Master of the Department of Management and International Business, National University «Lviv Polytechnic» (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: poshta98@meta.ua

Bala Rostyslav D. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Foreign Trade and Customs Operations, National University «Lviv Polytechnic» (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: rostyslav.d.bala@lpnu.ua

Drymalovska Khrystyna V. – PhD (Economics), Assistant of the Department of Management and International Business, National University «Lviv Polytechnic» (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: khrystyna.v.drymalovska@lpnu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5880-6395>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/R-5968-2017>

Bala Olha I. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Management and International Business, National University «Lviv Polytechnic» (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: olha.i.bala@lpnu.ua

Проблема зайнятості молодого населення в Україні є однією із важливих, що потребує нагального вирішення. Зумовлено це тим, що чимало роботодавців потребує вже сформованих фахівців із досвідом роботи. Водночас заклади вищої освіти (ЗВО) забезпечують високу теоретичну підготовку фахівців, а рівень практичного забезпечення освітніх навичок потребує розвитку безпосередньо на робочих місцях. Саме цим зумовлено основну проблему зниження рівня зайнятості серед молоді, адже значна її частка, не знайшовши роботу за фахом в Україні, виїжджає за кордон і працевлаштовується там, хоча, переважно, не за фахом. Для того, щоб вирішити таку проблему, необхідно розробити відповідні шляхи підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці з позиції практичної підготовки. Відповідно, вбачаємо за доцільне розглянути перспективи розвитку дуальної освіти у ЗВО та проаналізувати можливі переваги, що отримає випускник, який обрав дуальну форму навчання, на ринку праці.

Проблематиці зайнятості молодого населення останнім часом приділено чималої уваги. Авторі Балан О. Д., Заюков І. В., Ємельяненко Л. М., Колот А. М., Нос І. Є., Раєвнева О. В., Семикіна М. В., Чуб О. В. та чимало інших вітчизняних науковців досліджують тенденції зайнятості випускників, фахове працевлаштування, причини низького рівня зайнятості серед молоді.

З усіх досліджень варто відзначити, що одна із найважливіших проблем – це відсутність практичних навичок у випускників. Таку проблематику відзначають як сама молодь, так і роботодавці.

Водночас ані роботодавець, ані випускник не можуть забезпечити вирішення цієї проблеми

на етапі пошуку роботи одразу після закінчення ЗВО. Причин цьому є декілька. Із позиції випускника відсутність практичних навичок не дозволяє йому одразу працевлаштуватися за фахом, тому переважно випускники працюють на низькооплачуваних посадах з метою отримання трудового стажу та професійно-ділових навичок роботи. З позиції роботодавця – відсутнє, перш за все, фінансове обґрунтування доцільності прийняття на роботу випускника ЗВО, оскільки роботодавцю потрібно не тільки навчити випускника необхідним практичним навичкам, а й витрати значні ресурси на забезпечення цієї діяльності, що доволі часто є необґрунтованим.

Окрім того, проблематиці зайнятості серед молоді присвячено чимало досліджень Міжнародної організації праці та Міжнародного бюро праці, які також зазначають, що у значній кількості розвинених країн також є проблеми щодо зайнятості молодого населення.

Молодь – рушійна сила кожної країни, проте вона є однією з найбільш вразливих груп на ринку праці в Україні. На сьогоднішній день таке поняття, як безробіття молоді, є достатньо звичним.

Молоді люди у віці 18–24 років – це студенти, які завершують або здебільшого завершили професійну підготовку. Переважно молодь у цій віковій категорії є найбільш вразливою, оскільки виходить на ринок праці, не маючи достатнього професійного та соціального досвіду, а отже, є менш конкурентоспроможною. Молоді люди складають найбільшу частку серед зареєстрованих безробітних, оскільки активно беруть участь у пошуку постійного робочого місця [1]. Так, аналізуючи офіційну статистику, можемо навес-

ти такі дані щодо зайнятості серед молоді (станом за перше півріччя 2020 р.) [2]:

- ✦ робоча сила серед молодого населення:
 - у віці 15–24 роки – 1266,3 тис. ос.;
 - у віці 25–29 років – 2013 тис. ос.;
- ✦ зайнятість серед молодого населення:
 - у віці 15–24 роки – 977 тис. ос.;
 - у віці 25–29 років – 1820,7 тис. ос.;
- ✦ неформальна зайнятість серед молодого населення:
 - у віці 15–24 роки – 87,4 тис. ос.;
 - у віці 25–29 років – 126,6 тис. ос.;
- ✦ безробіття серед молодого населення:
 - у віці 15–24 роки – 218,3 тис. ос.;
 - у віці 25–29 років – 126,6 тис. ос.

Аналізуючи статистичні дані, можемо відзначити позитивну тенденцію до поліпшення кількісних параметрів зайнятості молодого населення, порівнюючи із попередніми роками, однак рівень безробіття становить 5% (рис. 1), що дозволяє констатувати факт того, що частина молодого населення не має відповідного забезпеченого розвитку через проблему безробіття.

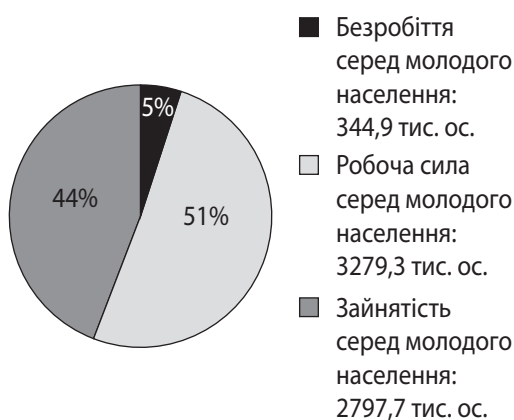

Рис. 1. Структура стану праці молодого населення станом за I півріччя 2020 р.

Джерело: побудовано за даними [2].

Проблеми із працевлаштування молоді призводять до зниження рівня їх життя. Наслідком цього стає погіршення психологічних настроїв та зниження якості здобутих професійних навичок. Саме тому молодь починає розраховувати на фінансову допомогу батьків чи інших осіб, а це призводить до зменшення мотивацій для пошуку роботи.

Найбільшою проблемою при працевлаштуванні молодих людей є те, що роботодавець ста-

вить такі ж самі вимоги до випускника навчального закладу, як і до досвідченого працівника. Тобто досвід відіграє ключову роль при працевлаштуванні молоді. Випускникам ЗВО важко конкурувати із досвідченими фахівцями ще й за умови, що на дане вільне місце можуть претендувати декілька професіоналів. Тобто виникає замкнене коло, коли роботодавець хоче осіб із досвідом, а молоді ніде його взяти [3].

Ще однією проблемою є стереотипи роботодавців, які вважають, що молоді люди не можуть самостійно приймати відповідні рішення, мають недостатні знання для роботи в ринкових умовах, що в них відсутні вміння та навички в даній сфері. Проте сучасні випускники в більшості випадків є амбіційними, цілеспрямованими, ініціативними, активними, але водночас невизначеними. На сучасному ринку праці популярними стали такі якості, як комунікабельність, вміння вести переговори, вміння презентувати та стресостійкість, але, на жаль, у випускників вишів вони дуже слабо розвинені або відсутні, оскільки навчальні заклади дають більше теоретичних знань, ніж практичних.

До проблем працевлаштування відносять ще необізнаність про ринок праці потенційних вступників навчальних закладів. Як показує досвід, більшість абітурієнтів обирають професію за престижністю, а не за її затребуваністю. Саме тому виникає проблема із перенасиченістю кадрів в одній сфері та їх браком в іншій [4].

Через зазначені вище причини молодь не може повноцінно реалізувати себе в Україні, тому виїжджає за кордон. Відповідно, наша держава стикається з таким поняттям, як «відтік умів», що негативно впливає на економіку, оскільки країна втрачає спеціалістів. Водночас закордонним роботодавцям краще один раз вкласти гроші в готового спеціаліста з країни, економіка якої значно нижча, а отже, і мінімальна заробітна плата розвиненої країни буде для цього фахівця високим заробітком по його мірках, ніж тривалий період витратити гроші та час на підготовку нового фахівця з країни-роботодавця. Саме тому багато молодих людей у відчай їдуть на заробітки, працюючи на економіку зарубіжної держави, а інколи й залишаються там назавсім.

Як основні шляхи зменшення безробіття серед молоді можна виділити:

- ✦ аналіз стану ринку праці;
- ✦ проведення агітацій щодо найбільш затребуваних професій;

- ✦ профорієнтаційні заходи серед учнів старших класів;
- ✦ стимулювання молоді до підприємницької діяльності;
- ✦ надання роботодавцям дотацій, які працевлаштовують випускників навчальних закладів;
- ✦ активне налагоджування державою зв'язку між випускниками та роботодавцями;
- ✦ покращення системи освіти в розрізі практичних навичок [5].

Звичайно, вимоги роботодавців та практичні навички випускників мають значні відмінності. Основною передумовою цього є те, що роботодавці, обираючи майбутнього працівника, застосовують професійно-компетентнісний підхід, у той час, як випускники вказують на те, що обирали освітні компетенції, передусім, за популярністю та престижністю, переважно не замислюючись над можливістю практичного освоєння та застосування майбутніх навичок.

Як перспективу вирішення вищенаведених проблем вбачаємо за доцільне розвивати запроваджену МОН систему дуального навчання. Основною вагомою перевагою застосування цієї форми навчання є зазначений у багатьох рекомендаціях роботодавців факт відсутності навичок практичної професійної підготовленості та наявність у випускників ЗВО лише теоретичних знань щодо фахової підготовки. Безперечним є той факт, що ЗВО забезпечують високий професійний рівень випускників, однак лише в теоретичному аспекті, а практичними навичками професії випускники мають оволодіти безпосередньо на робочому місці. Все це зумовлює два негативні результати: витрачання часу випускниками у зв'язку із необхідністю освоєння практичних навичок на робочому місці, у той час як за 5 років навчання таких навичок можна було б отримати більше ніж достатньо; фінансові втрати, пов'язані із неоплачуваною чи частково оплачуваною зайнятістю в період практичного навчання, а в багатьох випадках – із самостійно оплачуваною додатковою практичною підготовкою. Отже, для усунення цього негативного явища МОН запровадило пілотний проект дуального навчання (ДО). Розглянемо його особливості, основні результати та перспективи за результатами I етапу – 2019/2020 н. р. [6].

«Дуальність як методологічна характеристика професійної освіти передбачає узгоджену вза-

ємодію освітньої та виробничої сфер з підготовки кваліфікованих кадрів певного профілю в рамках організаційно-відмінних форм навчання» [7].

Для того, щоб зрозуміти необхідність застосування у ЗВО дуальної форми навчання, за даними науково-методичного центру ВФПО та Представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні [6] було встановлено, для кого така форма навчання є пріоритетною та хто більшою мірою є ініціатором її застосування (рис. 2 – для закладів вищої освіти – ЗВО; рис. 3 – для закладів фахової передвищої освіти – ЗФПО).

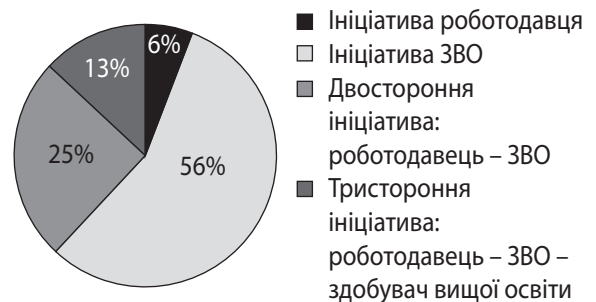

Рис. 2. Структура ініціювання застосування дуальної співпраці для ЗВО

Джерело: побудовано на основі [6].

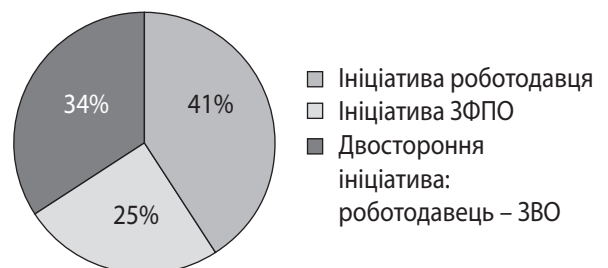

Рис. 3. Структура ініціювання застосування дуальної співпраці для ЗФПО

Джерело: побудовано на основі [6].

Аналізуючи ці дані, можемо зазначити таке.

1. У закладах вищої освіти дуальна форма навчання є предметом зацікавленості не лише двостороннього характеру, що спостерігається у ЗФПО, а є тристоронньою, тобто і здобувачі вищої освіти відзначили її необхідність і аргументували потребу в застосуванні дуального навчання. Водночас у ЗФПО здобувачі не проявили високого рівня зацікавленості до такої форми навчання.
2. Для ЗВО ініціатива дуальної освіти має більш вагомий пріоритет, ніж для ЗФПО. Так, співвідношення щодо ініцію-

вання ДО становить 25% у ЗФПО та 56% у ЗВО.

3. Водночас щодо роботодавців, то для них більш вагомим є розвиток ДО саме в закладах фахової передвищої освіти (ЗФПО). Це обумовлено тим, що більшість із них готують фахівців технічних спеціальностей. Відповідно зацікавленість щодо ДО у ЗВО серед роботодавців становить 6%, а для ЗФПО – 41%.

Тобто бачимо, що в основному зацікавленість ДО насамперед проявляють роботодавці та ЗВО, у той час як здобувачі через необізнаність виявили незначну зацікавленість у програмах дуального навчання. Для того, щоб усунути цей негативний результат, ЗВО повинні проводити інформаційні компанії щодо можливостей і переваг ДО.

Так, здобувач, який навчається за дуальною програмою навчання, отримує такі переваги [8]:

- 1) широкоформатний перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка. Це означає, що ЗВО має можливість застосовувати ДФЗВО за любую акредитованою МОН спеціальністю;
- 2) кількість здобувачів у групах становить переважно до 10 осіб, що дозволяє викладачеві чітко скоординувати освітню діяльність та здійснювати практичну підготовку;
- 3) можливість обміну практичними навичками між роботодавцями та викладачами;
- 4) можливість переходу на ДФЗВО на будь-якому курсі навчання;
- 5) юридично оформлена тристороння угода між ЗВО, роботодавцем і здобувачем;
- 6) двостороння процедура «ЗВО – роботодавець» щодо відбору претендентів на здобуття освіти за дуальною формою;
- 7) наставництво;
- 8) контроль практичної підготовки.

Таким чином, за сучасних реалій і вимог ринку праці стає неможливим здобуття освіти без практичної підготовки здобувачів. Практичним інструментом вирішення цієї проблеми є дуальна освіта, розвиток якої забезпечить ринок праці конкурентними випускниками ЗВО.

ВИСНОВКИ

Отже, для вирішення ключових проблем якості вищої освіти та зайнятості серед молодого

населення необхідно модернізувати навчальні процеси, створити систему відслідковування якості освіти, забезпечити фінансування та ресурси в необхідній кількості із поетапним переходом на дуальну форму навчання.

Подолання безробіття серед молоді є нелегким завданням для держави, проте його можна виконати завдяки наведеним вище пунктам, які працюють у комплексі. Уряд країни має бути зацікавлений у покращенні соціально-економічних показників і розвитку добробуту країни, оскільки молодь – це майбутнє держави, її рушійна сила, складова успішного розвитку держави.

Демографічний перехід, який нині характеризується низькими темпами народжуваності в Україні та підвищенням питомої ваги осіб літнього віку в загальній структурі населення, вимагає негайно від всіх гілок влади активізувати молодіжну політику в напрямку забезпечення високого рівня зайнятості молоді, підвищення рівня її економічної активності та зменшення рівня безробіття. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Єсінова Н. І., Голозубова А. О. Проблеми працевлаштування молоді на ринку праці в Україні. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2017. Вип. 1. С. 111–120. URL: <http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/1816/1/Сек.%202.%20Єсінова....pdf>
2. Робоча сила за статтю, типом місцевості та віковими групами / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/eans/eans_u/arch_eansmv_u.htm
3. Мирко І. А. Особливості регулювання праці молоді в Україні. *Студентський вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2017. Вип. 1. С. 159–161. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/6567/1/Мирко%20І.А.%20Особливості%20регулювання%20праці%20зах.pdf>
4. Балан О. Д. Соціально-економічні проблеми безробіття молоді в Україні. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес»*. 2013. Вип. 181. Ч. 1. С. 205–211.
5. Ярошук В. В. Молодь на ринку праці. *Студентський вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2017. Вип. 1. С. 137–139. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/6614/1/Ярошук%20В.В.%20Молодь%20на%20ринку%20праці%20зах.pdf>
6. Давліканова О., Іщенко Т., Чайковська А. Аналітичний звіт за результатами першого року проведення експерименту із запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та

вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти відповідно до наказу МОН від 15.10.2019 р. № 1296 «Щодо запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти». Київ, 2020. 96 с. URL: <https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2020/09/dualna-web-15-53.pdf>

7. Дуальна освіта / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita?=print>
8. Бала Р. Д., Шарук А. М., Тарнавський М. І. Тенденції розвитку дуальної освіти в Україні: сучасні реалії та перспективи // Трансформація сучасного освітнього простору : колективна монографія. Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2020.

REFERENCES

- Bala, R. D., Sharuk, A. M., and Tarnavskiy, M. I. "Tendentsii rozvytku dualnoi osvity v Ukraini: suchasni realii ta perspektyvy" [Trends in the Development of Dual Education in Ukraine: Current Realities and Prospects]. In *Transformatsiia suchasnoho osvitynoho prostoru*. Kharkiv: SH NTM «Novyi kurs», 2020.
- Balan, O. D. "Sotsialno-ekonomichni problemy bezrobittia molodi v Ukraini" [Socio-economic Problems of Youth Unemployment in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriia «Ekonomika, ahrarnyi menedzhment, biznes»*, vol. 1, no. 181 (2013): 205-211.
- "Dualna osvita" [Dual Education]. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita?=print>
- Davlikanova, O., Ishchenko, T., and Chaikovska, A. "Analichnyi zvit za rezultaty pershoho roku provedennia eksperymentu iz zaprovadzhennia pilotnoho proiektu u zakladakh fakhovoi peredvyshchoi ta vyshchoi osvity z pidhotovky fakhivtsiv za dualnoiu formoiu zdobuttia osvity vidpovidno do nakazu MON vid 15.10.2019 r. no. 1296 «Shchodo

zaprovadzhennia pilotnoho proiektu u zakladakh fakhovoi peredvyshchoi ta vyshchoi osvity z pidhotovky fakhivtsiv za dualnoiu formoiu zdobuttia osvity»" [Analytical Report on the Results of the First Year of the Experiment on the Introduction of a Pilot Project in Institutions of Professional Higher and Higher Education for Training Specialists in the Dual Form of Education in Accordance With the Order of the MES from October 15, 2019 no. 1296 "On the Introduction of a Pilot Project in Institutions of Professional Higher and Higher Education for the Training of Specialists in the Dual Form of Education"]. Kyiv, 2020. <https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2020/09/dualna-web-15-53.pdf>

- Myrko, I. A. "Osoblyvosti rehuliuвання pratsi molodi v Ukraini" [Features of Youth Labor Regulation in Ukraine]. *Studentskyi visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia*. 2017. <http://ep3.nuwm.edu.ua/6567/1/Мирко%20І.А.%20Особливості%20регулювання%20праці%20зах.pdf>
- "Robocha syla za stattiю, typom mistsevosti ta vikovymy hrupamy" [ENGLISH_UA Робоча сила за статтю, типом місцевості та віковими групами]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/eans/eans_u/arch_eansmv_u.htm.
- Yaroshchuk, V. V. "Molod na rynku pratsi" [Youth in the Labor Market]. *Studentskyi visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia*. 2017. <http://ep3.nuwm.edu.ua/6614/1/Ярошчук%20В.В.%20Молодь%20на%20ринку%20праці%20зах.pdf>
- Yesinova, N. I., and Holozubova, A. O. "Problemy pratsevlashtuvannia molodi na rynku pratsi v Ukraini" [Youth Unemployment Issues in the Ukrainian Labour Market]. *Ekonomichna stratehiia i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh*. 2017. <http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/1816/1/Сек.%202.%20Єсінова....pdf>